

Пудрик Д. В.,

*професор кафедри адміністративного права процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України*

ПОНЯТТЯ «МИТНА БЕЗПЕКА» В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню поняття «митна безпека» в сучасній юридичній науці. У ній на основі семантичного аналізу лексичних одиниць, аналізу чинного законодавства, а також порівняльно-правового аналізу теоретико-методологічних розробок вчених запропоновано авторське визначення поняття «митна безпека».

Ключові слова: безпека, мито, митна безпеки, митні інтереси, митна політика.

Постановка проблеми. Враховуючи активні євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, особливого значення як для зовнішньої, так і для внутрішньої політики країни набуває митна політика держави, яка спрямована, в першу чергу, на захист митних інтересів та забезпечення митної безпеки України. Слід відзначити, що реалізація завдань державної митної політики неможлива без чітко виробленого категоріального апарату в цій сфері, який розкриває її сутність і використовується в правовому полі, що полегшує роботу правозастосовувачів, сприяє підвищенню результатів їх діяльності. Однією з фундаментальних правових категорій, які характеризують державну митну політику, можна назвати митну безпеку.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Не дивлячись на законодавче закріплення поняття «митна безпека» та наявність певної кількості теоретико-методологічних досліджень вчених, таких як Н.І. Гавловська, А.І. Калініченко, М.М. Левко, О.О. Недобега, О.В. Осадчук, Є.М. Рудніченко, П.В. Пашко Д.В. Приймаченко, О.П. Рябченко, О.В. Тильчик та інших, казати про вирішення цієї наукової проблеми зарано. Це пов'язано з невизначеністю сутності митної безпеки. Аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що одна частина науковців вважає, що митна безпека є частиною національної безпеки України [1, с. 55; 2, с. 14], друга – що митна безпека є невід'ємною складовою частиною економічної безпеки держави [3, с. 154; 4, с. 19], окремі науковці стверджують, що важливою складовою частиною національної безпеки України є економічна безпека та її складові елементи – зовнішньоекономічна та митна безпеки [5, с. 12; 14, с. 154]. Слід відзначити, що в статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» забезпечення безпеки у сфері митної політики визнано як один із життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави. Проте аналіз статті 8 зазначеного закону з права свідчить про те, що митна безпека є частиною економічної безпеки, яка належить до одного з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки. Як справедливо зазначає М.М. Левко, «багатоаспектність митної безпеки як явища, що здійснює вплив не лише на економічну безпеку за її складовими, а й національну та міжнародну, призводить до різноманітності думок щодо її сутності, складових, ролі та значенні в забезпеченні інших видів безпеки» [4, с. 17]. Крім того, слід наголосити на тому, що дослідження поняття «митна безпека» в сучасній науці здійснювалося переважно вченими економістами. Не дивлячись на те, що воно є правовою категорією, в юридичній науці аналіз цієї дефініції здійснювався фрагмен-

тарно. Такий стан речей, на нашу думку, зумовлений тим, що на законодавчому рівні зазначена правова категорія була закріплена тільки у 2012 році.

Мета статті. Все вищезазначене зумовлює необхідність комплексного дослідження поняття «митна безпека» та надання його авторського визначення, що і являє собою мету поданої статті.

Виклад основного матеріалу. Дослідження терміну «митна безпека» передбачає семантичний аналіз окремих його складових частин, аналіз дефініцій, закріплених у законодавстві, а також порівняльно-правовий аналіз методологічних розробок вчених із цього питання.

Перша складова частина вищезазначеного терміну, слово «митна», походить від іменника «мито», що означає податок, що його справляють з юридичних і фізичних осіб у разі здійснення між ними або між ними та державою певних дій, перелік яких визначає законодавство [6, с. 668]. Тобто митна безпека є безпекою у сфері справляння мита. Слово «митна» в зазначеному нами словосполученні вказує на сферу, в якій забезпечується безпека. Саме тому ключовим у цьому терміні вважаємо слово «безпека».

Переважно термін «безпека» використовуються для позначення певного стану суспільних відносин. Загальновідомо, що під безпекою розуміється якісна характеристика суспільних зв'язків, за якої життєво важливі інтереси особистості, суспільства і держави реалізовані, або створені всі умови для їх фактичної реалізації.

На сьогодні в науковій літературі існує безліч визначень дефініції «безпека», кожне з яких розкриває цю категорію з різних аспектів. Так, загально визнано, що під терміном «безпека» в семантичному значенні розуміється стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [6, с. 70]. На нашу думку, на законодавчому рівні досить вдалим є визначення цього терміну в Законі РФ «Про безпеку»: «Стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз» [7].

В юридичній літературі, присвяченій дослідженню терміну «безпека», ця категорія останнім часом набуває широкого поширення в західноєвропейських державах і означає стан, ситуацію спокою, що з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки (як фізичної, так і моральної), а також матеріальні, економічні та політичні умови, що сприяють створенню такої ситуації [8, с. 25.]. Існує позиція про те, що основою безпеки є збереження необхідного балансу, рівноваги, які сприяли би сьогодишньому стану країни і, в першу чергу, інтересам людини, всіх тих соціальних і професійних груп, котрі входять у це суспільство, державу.

Вчений Б.П. Кондрашов зазначає, що безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів об'єктів безпеки – особистості, суспільства і держави, що забезпечуються суб'єктами безпеки, від суспільно небезпечних діянь та інших шкідливих явищ соціального, техногенного та природного характеру за

допомогою використання системи заходів і засобів, передбачених законом [9, с. 6].

Приймаючи факт багатоаспектності терміну «безпека», вважаємо за доречним користуватися родовою дефініцією, про яку говорилося вище. Саме тому в митній сфері поняття безпеки повинно розглядатися як стан захищеності митних інтересів від різного роду загроз.

Практично аналогічне визначення поняття «митна безпека» закріплено в чинному Митному кодексі України: митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України [10]. Однак законодавцем не зазначається, від чого саме захищаються митні інтереси, а отже, таке визначення не відображає семантично-го змісту терміну, який нами розглядається.

Цілком доречним виникає питання, які саме загрози можуть спричинити шкоду митним інтересам, що охороняються? Цікавою із цього приводу є позиція П.В. Пашка, який наводить узагальнене поняття митної загрози, під яким розуміється конкретна чи безпосередня форма митної небезпеки на стадії переходу її з можливості в реальність як результат протиріч, що мають місце й формуються в самому суспільстві, в зовнішньоекономічних сферах, у політичних та економічних відносинах, у сфері організації та забезпечення митної діяльності, в техногенних, природних та інших явищах тощо, яка конкретизується відповідною формою прояву й способом впливу й наслідки якої можуть заподіяти будь-якої митної шкоди [5, с. 6]. Митні загрози є результатом суперечностей, що мають місце й формуються в самому суспільстві, зовнішньоекономічних сферах і видах, політичних та економічних відносинах, регіонах, у природних та інших явищах тощо, тому нагальною є потреба виявлення причин цих суперечностей для їх попередження та досягнення стану безпеки. Причини небезпеки – це суперечності, які призводять до загроз, і результати прояву яких набувають якісно суттєвого характеру.

У літературі зазначається, що такі загрози можуть виникнути в разі (під час):

- переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів;
- здійснення митного регулювання, пов'язаного з установленням розмірів митних платежів та повнотою їх справляння;
- застосування митних процедур, заходів митно-тарифного й нетарифного регулювання;
- боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;
- виконання інших покладених на митні органи завдань [3, с. 148].

Отже, це будь-які загрози, що можуть виникнути в ході реалізації своїх повноважень митними органами, тобто здійснення митної справи, яка являє собою встановлений порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції під час її ввезення на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьбу з порушеннями митних правил, організацію і забезпечення діяльності органів доходів і зборів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної політики у сфері державної митної справи.

Сьогодні існує широкий спектр доктринальних підходів щодо визначення митної безпеки в різних джерелах наукових

досліджень – гуманітарних, правових, економічних, однак багатьом із них властиве апріорне недостатньо глибоке усвідомлення і обґрунтування її основних ознак і співвіднесення з іншими формами безпеки, переважно національної та економічної безпеки.

Якщо проаналізувати теоретико-методологічні розробки вчених, то їх умовно можна поділити на дві великі групи. Перша група вчених [3, с. 148; 11, с. 52–56] митну безпеку розуміє як комплекс (систему) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів у митній сфері. Друга група [3, с. 149; 5, с. 11; 12, с. 82] в основу авторських дефініцій терміну «митна безпека» покладає законодавче визначення цього терміну, тобто розуміння його як стану захищеності митних інтересів. Що стосується першого підходу, то, на нашу думку, запропоноване визначення більше характеризує поняття «забезпечення митної безпеки». Саме тому ми також підтримуємо другу позицію, оскільки, як вже наголошувалося, саме такий підхід повністю відображає семантичний зміст поняття «митна безпека».

Слід відзначити, що переважна більшість вчених вважають законодавче закріплення поняття «митна безпека» недосконалим і пропонують авторські його визначення. Так, М.О. Губа митну безпеку держави визначає як стан захищеності митних інтересів України, який забезпечується завдяки ефективній реалізації державної податкової політики та політики в галузі державної митної справи, характеризується надійним функціонуванням митної системи, безпечністю митного простору країни, відкритістю національної економіки та прийнятним рівнем експортно-імпоротної залежності держави і ґрунтується на врахуванні фіскально-регуляторних пріоритетів країни та інтересів платників митних платежів [12, с. 80–81].

Навряд чи можна погодитися із запропонованим О. Камчатною поняттям митної безпеки, яку авторка визначає як стан захищеності митного кордону й інтересів держави у сфері митної справи [13, с. 46]. Інтереси держави у сфері митної справи по суті і є митними інтересами, до складу яких входить захист митного кордону, тому незрозумілою є позиція дослідниці щодо їх виокремлення.

Вчений М.М. Левко в авторському визначенні дефініції «митна безпека» розкриває її об'єкт, суб'єктів і розкриває митні загрози. Під митною безпекою автор розуміє захищеність митних інтересів суб'єктів господарювання, держави та міжнародної спільноти, за якої забезпечуються сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у митній сфері та інших сферах державного управління у випадку виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, нейтралізація яких входить у компетенцію митних органів [4, с. 17].

Безумовно, такі визначення вчених мають право на існування, проте ми вважаємо недоречним перерахування всіх структурних елементів, що характеризують митну безпеку, оскільки це обтяжує розуміння зазначеного терміну. Не вступаючи в полеміку з вченими щодо визначення поняття «митна безпека», наведемо власну позицію щодо вирішення цього питання.

Висновки. На підставі проведеного аналізу вважаємо за доцільне дати таке визначення митної безпеки: це стан захищеності митних інтересів від будь-яких загроз, що виникають у ході здійснення державної митної справи.

У свою чергу, забезпечення митної безпеки – це врегульована нормами права виконавчо-розпорядча діяльність спеці-

ально уповноважених на те суб'єктів, що реалізують державну митну політику, спрямована на підтримання належного стану захищеності митних інтересів від будь-яких загроз, що виникають у ході здійснення державної митної справи.

Література:

1. Недобєга О.О. Митна політика України в умовах інтеграції: сутність і функції / О.О. Недобєга // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 2(10) – С. 52–56.
2. Калініченко А.І. Митна безпека як складова національної безпеки України / А.І. Калініченко // Право та інновації. – 2015. – № 2. – С. 14–18.
3. Новосад І. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави / І. Новосад // Світ фінансів. – 2015. – № 2. – С. 145–155.
4. Левко М.М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави / М.М. Левко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Випуск 15. – Частина 2. – С. 16–20.
5. Пашко П.В. Умови та чинники забезпечення митної безпеки / П.В. Пашко // Митна справа. – 2010. – № 1(67). – С. 5–16.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. О безопасности : Федеральный Закон от 28 декабря 2010 года № 390-ФЗ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakonprost.ru/zakony/390-fz-ot-2010-12-28-o-bezopasnosti/>.
8. Антонов А.Б. Основы обеспечения безопасности личности, общества и государства / А.Б. Антонов, В.Г. Балашов. – М., 1996. – 170 с.
9. Кондрашов Б.П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 / Б.П. Кондрашов. – М., 1998. – 303 с.
10. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 року № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, 46-47, 48.
11. Гавловська Н.І. Вплив митних органів на економічну безпеку держави / Н.І. Гавловська, О.В. Осадчук, Є.М. Рудніченко // Митна безпека. – 2011. – № 1-2. – С. 52–56.
12. Губа М.О. Фактори підвищення ефективності здійснення державної митної справи в Україні / М.О. Губа // Дослідження теоретич-

них аспектів та розробка системи оцінювання ефективності митних процедур : матеріали науково-практичної заочної конференції м. Хмельницький, 25 вересня 2014 р. – Хмельницький, 2014. – С. 80–81.

13. Камчатная О. Таможенные интересы и таможенная безопасность как факторы обеспечения национальной безопасности Украины / О. Камчатная // Закон и жизнь : международный научно-практический правовой журнал. – 2014. – май. – С. 44–48.
14. Тильчик О.В. Правовий статус Служби безпеки України як суб'єкта протидії тіншовій економіці / О.В. Тильчик // Наука і правоохорона. – 2015. – № 4. – С. 154–159.

Пудрик Д. В. Понятіе «таможенная безопасность» в современной юридической науке

Статья посвящена исследованию понятия «таможенная безопасность» в современной юридической науке. В ней на основе семантического анализа лексических единиц, анализа действующего законодательства, а также сравнительно-правового анализа теоретико-методологических разработок ученых предложено авторское определение понятия «таможенная безопасность».

Ключевые слова: безопасность, пошлина, таможенная безопасность, таможенные интересы, таможенная политика.

Pudrik D. The concept of „customs security” in modern legal science

Summary. The article is devoted to the concept of «customs security» in modern legal science. It is based on semantic analysis of the lexical units analysis of the current legislation, as well as comparative legal analysis of theoretical and methodological development of researchers proposed the definition of the notion «customs security».

Key words: security, duty, customs security, customs, interests, customs policy.

ЦИВІЛЬНЕ
ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС